

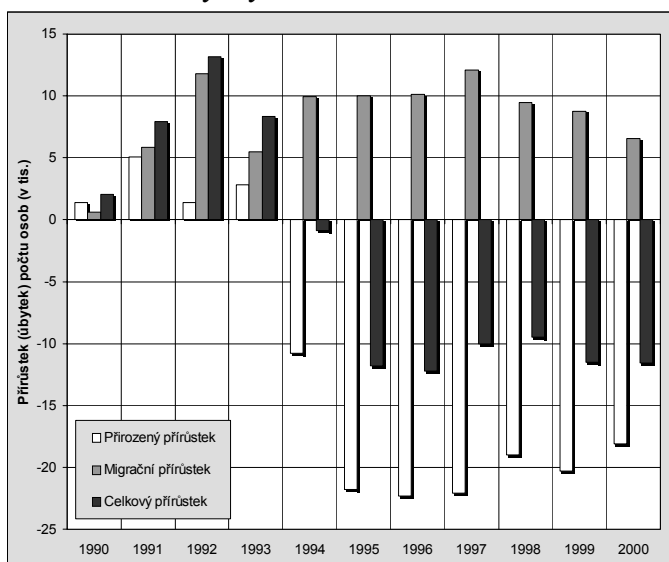
Také v roce 2000 pokračoval pokles počtu obyvatelstva České republiky, a to v důsledku úbytků přirozenou měnou, které jen nepatrně zmírňovalo kladné migrační saldo. Podle bilancovaných stavů obyvatelstva mělo na konci roku 2000 Česko 10 266 546 obyvatel, tedy o 11 552 osob méně než na konci roku 1999, přičemž přirozenou měnou ztratilo 18 091 obyvatel. Přirozenou měnou ubývá obyvatelstva již od roku 1994, zatímco migrací obyvatelstva po celá 90. léta i v roce 2000 přibývalo. Protože význam přirozené měny pro bilanci počtu obyvatelstva je podstatně větší než význam zahraničního stěhování, změnil se i celkový přírůstek obyvatelstva od roku 1994 v úbytky.

Vzhledem k neúplné registraci počtu vystěhovalých osob do ciziny je však reálné uvažovat o podstatně nižších migračních ziscích, než uvádí statistika zahraniční migrace. Ke zpochybnění údajů o migraci přispívají i předběžné údaje týkající se migrace v roce 2001; podle nich ubylo podle nové metodiky zjišťování v roce 2001 v Česku zahraniční migrací 8,6 tis. osob.

Od roku 1994 ztratila Česká republika přirozenou měnou 134 tis. obyvatel, migrací získala téměř 67 tis. osob, celkový úbytek tedy činil shodných 67 tis. osob: migrační saldo proto eliminovalo pouze polovinu úbytku přirozenou měnou. V období 1991–1993 zaznamenalo Česko přírůstek obyvatelstva ve výši 29 tis. osob, celková ztráta podle bilance obyvatelstva tedy činila v období mezi sčítáními zhruba 38 tis. osob. Podle výsledků sčítání 1991 a předběžných výsledků sčítání 2001 však ubylo v Česku více než 79 tis. obyvatel. Bilancovaný úbytek obyvatelstva byl tedy zhruba polovinou intercensálního úbytku. Z dostupných údajů nelze zjistit, jaký podíl z tohoto rozdílu připadá na nedopočty obyvatel při sčítání a jaký na neúplnou evidenci vystěhovalých osob z Česka.

Změny migračních trendů především v důsledku rostoucích rozdílů v dostupnosti bydlení ve městech a na venkově se staly rozhodujícím faktorem v obratu vývoje celkových počtů obyvatel podle velikostních skupin obcí již od poloviny 90. let. Migrační úbytky se postupně během první poloviny 90. let přesunuly z malých obcí do kategorie měst s více než 10 tis. obyvateli, když nejprve začalo ubývat obyvatelstva velkých měst s více než 50 tis. obyvateli a později také v menších městech, v roce 2000 již dokonce v obcích v kategorii 5–10 tis. obyvatel. Malá města a některé venkovské, hlavně příměstské obce však vykazovaly migrační zisky. V Praze ubývá obyvatelstva migrací od roku 1998, v ostatních městech s více než 100 tis. obyvateli od roku 1996. Úbytky obyvatelstva přirozenou měnou se od roku 1995 rozšířily do všech velikostních skupin obcí, přičemž nejrychleji ztrácela obyvatelstvo přirozenou měnou jednak velkoměsta (kolem 3 ‰ ročně), jednak nejmenší obce do 500 obyvatel (4,6 ‰ v roce 1995, 3,5 ‰ v roce 2000). Avšak i v obcích do tisíce obyvatel ubývalo ročně 2–3 ‰ obyvatel v důsledku vyšší úrovně úmrtnosti než porodnosti. Nejlepší perspektivy z hlediska celkových přírůstků obyvatel měly ke konci 90. let i v roce 2000 obce od 500 do 5 000 obyvatel, které zaznamenávaly přírůstky ve výši 3–4,5 osob na 1 000 obyvatel. Největší celkové úbytky obyvatel lze pozorovat u měst s 50–100 tis. obyvateli.

Obr. 8.1: Přírůstky obyvatelstva v letech 1990–2000

Úbytek počtu obyvatelstva Česka pokračuje

Tab. 8.1: Bilance pohybu obyvatelstva

Přírůstek (úbytek) obyvatelstva	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	Přírůstek (úbytek) v tis. osob							
Přirozený	2,8	-10,8	-21,8	-22,3	-22,1	-19,0	-20,3	-18,1
Stěhováním	5,5	9,9	10,0	10,1	12,1	9,5	8,8	6,5
Celkový	8,3	-0,9	-11,8	-12,2	-10,0	-9,5	-11,5	-11,6
	Přírůstek (úbytek) na 1 000 obyvatel							
Přirozený	0,3	-1,1	-2,1	-2,2	-2,1	-1,8	-2,0	-1,8
Stěhováním	0,5	1,0	1,0	1,0	1,1	0,9	0,9	0,7
Celkový	0,8	-0,1	-1,1	-1,2	-1,0	-0,9	-1,1	-1,1
Počet obyvatel 31.12. (tis.)	10 334	10 333	10 321	10 309	10 299	10 290	10 278	10 267

Tab. 8.2: Přírůstky obyvatelstva podle velikostních skupin obcí

Velikostní skupina obce	Celkový přírůstek na 1 000 obyvatel						
	1993	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-500	-8,6	-3,0	-3,2	-1,4	1,1	2,0	2,1
500-999	0,9	0,6	1,7	2,7	3,0	3,8	4,0
1 000-1 999	2,9	1,7	0,9	2,6	4,3	3,8	4,5
2 000-4 999	4,1	1,7	1,6	2,3	3,7	2,4	3,0
5 000-9 999	2,2	-0,2	0,3	0,0	-0,9	-1,0	-2,0
10 000-19 999	3,7	-0,6	-0,4	-0,9	-0,9	-2,0	-1,7
20 000-49 999	3,1	-1,3	-1,1	-2,4	-2,8	-3,4	-3,2
50 000-99 999	-0,7	-2,7	-2,7	-2,7	-3,8	-4,6	-5,6
100 000+	-0,1	-3,2	-3,7	-3,8	-5,0	-4,5	-4,5

Pouze ve 23 okresech Česka byl v roce 2000 zaznamenán celkový přírůstek obyvatelstva; oproti předchozímu roku to bylo o jeden okres méně, ale v roce 1993 byl poměr okresů téměř obrácený. Rozdíly v intenzitě přírůstků (v přepočtu na 1 000 obyvatel) oproti minulým letům dále vzrůstaly. Dělo se tak v důsledku rostoucí variability přírůstků stěhováním, zatímco rozdíly v přírůstcích obyvatelstva okresů přirozenou měnou klesaly. Nepříznivě se změnil zejména poměr počtu okresů s úbytky obyvatelstva přirozenou měnou. Zatímco ještě v roce 1993 pouze v jedné třetině okresů obyvatel ubývalo, v roce 2000 se s úbytky přirozenou měnou potýkalo již téměř 90 % okresů (přírůstek vyšší než 1 ‰ měly pouze okresy Český Krumlov a Sokolov, přírůstky okresů Tachov, Česká Lípa, Chomutov, Ústí nad Labem, Žďár nad Sázavou, Cheb a Bruntál nedosahovaly ani 1 ‰).

Tab. 8.3: Variabilita přírůstků obyvatelstva (na 1 000 obyvatel) v okresech České republiky

Ukazatel	Přírůstek (úbytek) přirozenou měnou				Přírůstek (úbytek) migrací				Celkový přírůstek (úbytek)			
	1993	1994	1997	2000	1993	1994	1997	2000	1993	1994	1997	2000
	Variabilita přírůstků											
Maximum	5,1	4,0	1,6	1,3	3,9	5,8	11,5	26,2	7,7	6,5	7,2	25,0
Minimum	-3,8	-4,4	-4,6	-4,6	-3,1	-3,2	-3,0	-3,4	-4,3	-4,4	-6,2	-4,9
Variační rozpětí	8,8	8,4	6,2	6,0	6,9	8,9	14,5	29,6	12,0	10,9	13,5	29,9
Směrodatná odchylka	1,9	1,9	1,5	1,2	1,4	1,6	2,2	3,9	2,3	2,1	2,0	3,8
Česko	0,3	-1,1	-2,1	-1,8	0,5	1,0	1,1	0,7	0,8	-0,1	-1,0	-1,1
	Počet okresů											
Přírůstek obyvatel	50	25	7	9	43	57	60	49	51	35	28	23
Úbytek obyvatel	26	51	70	68	33	19	17	28	25	41	49	54
Okresy celkem	76	76	77	77	76	76	77	77	76	76	77	77

Ve značné části okresů se dřívější přírůstky obyvatelstva změnil v úbytky

Mezi okresy s největšími celkovými přírůstky patřily zejména příměstské okresy v zázemí velkoměst, v nichž v důsledku suburbanizačních trendů přibývá obyvatelstva migrací (vliv Prahy se uplatňuje i v širším okolí než je bezprostřední zázemí), vyšší celkový přírůstek okresů Mladá Boleslav a Česká Lípa lze vysvětlit ekonomickou atraktivitou Mladé Boleslavi (u okresu Česká Lípa se jako u jediného z vybraných podílel na celkovém přírůstku i přírůstek přirozenou měnou). Skupinu okresů s největšími úbytky obyvatelstva tvořila jednak velkoměsta, jednak okresy s vysokými úbytky migrací (Karviná, Most) v důsledku ekonomických problémů, a dále okresy s vysokými úbytky přirozenou měnou (Jičín, Klatovy), kde migrační saldo bylo nevýrazné nebo v nich obyvatelstva ubývalo současně i stěhováním (Kutná Hora).

Porovnáním bilancovaného počtu obyvatelstva republiky a administrativních jednotek (krajů, okresů, obcí) ke konci roku 2000 a počtů obyvatelstva zjištěných při sčítání lidu 2001 byly zjištěny v těchto údajích někdy značné nesrovnalosti. Posuzujeme-li změny počtů obyvatel v intercensálním období jako výsledek procesů přirozené měny a stěhování, jimiž se mění výchozí stav počtu obyvatel regionu (zde okresu), ovlivňuje kvalitu takto vzniklých, tj. bilancovaných stavů obyvatel úplnost registrace pohybu obyvatelstva. V registraci přirozené měny se daří zachytit prakticky všechny případy úmrtí a narození, ale registrace stěhování této úplnosti nedosahuje. Proto v bilancovaných počtech obyvatelstva vzniká postupně chyba především důsledkem neúplné registrace migrace obyvatelstva. Ani při sčítání lidu se však nepodaří sečíst veškeré obyvatelstvo. Census 2001 nebyl výjimkou, nedopčet trvale bydlícího

obyvatelstva odhaduje Český statistický úřad na několik desítek tisíc osob. Přesto jsou stavy obyvatelstva zjištěné při sčítání považovány za přesnější a navazuje na ně i nová bilance obyvatelstva vedená na všech stupních administrativních jednotek.

Tab. 8.4: Okresy s extrémními přírůstky obyvatelstva v roce 2000 (v ‰)

Okresy s největším celkovým přírůstkem		Okresy s největším celkovým úbytkem		Okresy s největším migračním přírůstkem		Okresy s největším migračním úbytkem	
Praha-západ	25,0	Karviná	-4,9	Praha-západ	26,2	Karviná	-3,4
Praha-východ	12,1	Hl. m. Praha	-4,8	Praha-východ	15,4	Ostrava-město	-2,3
Plzeň-jih	4,9	Plzeň-město	-4,6	Plzeň-jih	7,4	Most	-2,2
Nymburk	4,0	Brno-město	-4,5	Nymburk	6,8	Sokolov	-2,0
Česká Lípa	3,8	Kutná Hora	-3,9	Brno-venkov	5,4	Plzeň-město	-2,0
Brno-venkov	2,8	Ostrava-město	-3,8	Kladno	4,4	Tachov	-1,9
Kladno	2,2	Jičín	-3,2	Kolín	4,1	Brno-město	-1,8
Teplice	1,8	Most	-3,1	Beroun	3,9	Bruntál	-1,6
Mladá Boleslav	1,6	Přerov	-2,7	Teplice	3,8	Hl. m. Praha	-1,5
Plzeň-sever	1,5	Klatovy	-2,5	Plzeň-sever	3,3	Ústí nad Labem	-1,5

Celé Česko mělo podle předběžných výsledků censu k 1.3.2001 o 43,5 tis. trvale bydlících obyvatel méně, než činil bilancovaný stav k 31.12.2000. Z porovnání bilancovaných stavů a počtů trvale bydlících obyvatel okresů z censu 2001 vyplývá, že ve 36 okresech bylo sečteno o 100 (Prostějov) až 26,5 tis. osob (Praha) méně, než kolik činil počet obyvatel podle bilance k 31.12. 2000 (hranice 100 osob byla odhadnuta vzhledem k nutné toleranci vyplývající z rozdílu dvou měsíců mezi 31. prosincem a datem censu). Z rozložení okresů porovnávanějšího rozdíly mezi bilancovanými počty obyvatel a počty ze sčítání vyplývá, že nižší počty obyvatel při sčítání byly zjištěny především ve velkoměstech a v průmyslových okresech Ostravska a v některých podkrušnohorských okresech (Most, Teplice, Sokolov); více obyvatel než podle bilance měly naopak okresy v zázemí Prahy a ve středních Čechách, ale také některé jihočeské okresy a okres Opava. Vezmeme-li v úvahu suburbanizační trendy, zdá se, že k největším chybám dochází v důsledku neúplné registrace přistěhovaných do zázemí měst, resp. v neochotě části stěhujících se ohlásit změnu trvalého bydliště (tím také nefunguje zpětná vazba odhlášení migranta z místa předchozího bydliště). Ve výsledcích censu se možná také odráží nevyjasněnost instituce tzv. „druhého bydlení“, kdy určité vrstvy městského obyvatelstva tráví část roku ve svých rekreačních objektech, kde se mohly v censu zapsat jako trvale bydlící osoby. Nižší zjištěné počty osob ve velkoměstech také souvisí pravděpodobně se snahou vyhnout se sečtení, což se dá předpokládat spíše tam, kde lidé žijí ve větší anonymitě a census považují častěji za velký zásah do soukromí. Protože jde o předběžné výsledky sčítání, nelze dále uvedené rozdíly přeceňovat.

Tab. 8.5: Srovnání počtů obyvatel okresů a velkoměst podle bilance obyvatelstva a předběžných výsledků sčítání lidu 2001

Okresy s výrazně nižším počtem obyvatel zjištěným při sčítání než z bilance k 31.12.2001		Okresy s výrazně vyšším počtem obyvatel zjištěným při sčítání než z bilance k 31.12.2001	
Okres, velkoměsto	Rozdíl sčítání-bilance	Okres	Rozdíl sčítání-bilance
Hl. město Praha	-26 505	Nymburk	1 583
Brno-město	-5 886	Praha-západ	1 582
Teplice	-3 784	Praha-východ	1 426
Ostrava-město	-2 169	Jičín	870
Plzeň-město	-1 401	České Budějovice	815
Karviná	-1 389	Mladá Boleslav	724
Karlovy Vary	-1 300	Opava	719
Most	-1 028	Benešov	553
Frýdek-Místek	-972	Písek	498
Nový Jičín	-865	Kolín	467

Z měst s více než 50 tis. obyvateli mělo v roce 2000 pouze Kladno malý celkový přírůstek obyvatelstva (64 osob). Přírůstek přirozenou měnou byl zaznamenán v Českých Budějovicích, Mostu, Frýdku-Místku a v Chomutově, v dalších městech obyvatelstva přirozenou měnou ubývalo. Kromě Kladna všechna města této velikostní skupiny ztrácela obyvatelstvo stěhováním. Na úbytku 5,7 tis. obyvatel Prahy

se téměř 4 tis. osob podílely ztráty přirozenou měnou, v úbytku více 1 700 obyvatel Brna činil úbytek přirozenou měnou více než tisíc osob, v Ostravě převažoval nad úbytkem přirozenou měnou úbytek stěhováním, celková ztráta činila více než 1 200 osob. Výsledné bilancované počty obyvatelstva měst ke konci roku ale ve většině případů opět neodpovídaly stavům zjištěným o dva měsíce později při sčítání.

Podobně jako u okresů lze příčiny nesrovnalostí v počtech obyvatelstva podle bilancí a v počtech zjištěných při sčítání jen odhadovat. Největší nedopocy obyvatelstva v censu oproti bilancím měla velkoměsta a města v podkrušnohorské oblasti. Vysoký nedopočet obyvatelstva Jihlavy, resp. Kladna nelze spolehlivě vysvětlit, mohlo jít jednak o vyhnutí se sečtení a jednak o nefungující zpětnou vazbu obecních úřadů při hlášení o změně trvalého bydliště. Naopak výrazně vyšší počty obyvatel zjištěné při sčítání v Opavě signalizují nedostatečně kvalitní registraci přihlášených osob k trvalému pobytu (počítaje v to i neochotu občanů přihlásit se po přestěhování z Opavy do jiného nového bydliště), resp. opět nefungující zpětnou vazbu odhlašování osob z místa jejich dřívějšího bydliště.

Tab. 8.6: Rozdíly v počtech obyvatel měst s více než 50 tis. obyvateli podle předběžných výsledků sčítání lidu 2001 a podle bilance počtu obyvatel k 31.12.2000

Města s nižším počtem obyvatel zjištěným při sčítání než z bilance k 31.12.2001 ¹		Města s vyšším počtem obyvatel zjištěným při sčítání než z bilance k 31.12.2001 ¹		Předběžný počet obyvatel podle SLDB 2001		
Město	Rozdíl sčítání–bilance	Město	Rozdíl sčítání–bilance	Město	Celkem	S trvalým pobytem
Praha	-26 505	Opava	1 050	Praha	1 178 576	1 154 621
Brno	-5 886	Ústí nad Labem	396	Brno	379 185	375 976
Ostrava	-2 169	Havířov	375	Ostrava	319 293	317 872
Teplice	-1 880	Chomutov	280	Plzeň	166 274	165 358
Plzeň	-1 401	Frydek-Místek	255	Olomouc	103 293	102 462
Most	-1 159	České Budějovice	111	Liberec	99 832	98 763
Karlovy Vary	-723	Zlín	21	České Budějovice	98 876	98 297
Jihlava	-723			Hradec Králové	98 163	97 549
Hradec Králové	-531			Ústí nad Labem	96 428	95 887
Kladno	-524			Pardubice	91 292	90 907
Pardubice	-402			Havířov	87 273	86 966
Liberec	-392			Zlín	81 459	81 082
Karviná	-258			Kladno	71 778	71 048
Olomouc	-240			Most	68 755	68 429
Děčín	-49			Karviná	65 041	64 761
				Opava	61 771	61 660
				Frydek-Místek	61 736	61 577
				Karlovy Vary	53 857	53 427
				Děčín	53 120	52 709
				Chomutov	51 709	51 434
				Teplice	51 437	50 984
				Jihlava	50 958	50 685

¹ trvale bydlící obyvatelstvo

Celkový počet obyvatel České republiky vypočtený z bilancí ke konci roku 2000 činil 10,267 tis. osob a byl tedy ve srovnání s počtem trvale bydlících obyvatel zjištěných při sčítání 2001 o 44 tis. osob nižší. Podle údajů ze sčítání 1991 a 2001 činil intercensální úbytek trvale bydlícího obyvatelstva 79 tis. trvale bydlících obyvatel, což znamená úbytek 0,8 %. Rozdíl v úbytku obyvatelstva Česka podle bilancí a podle údajů ze sčítání činil tedy necelých 36 tis. osob. Do počtů obyvatelstva zjištěných při sčítání 2001 byly nově zahrnuty i osoby pobývající u nás dlouhodobě na základě udělení víza k pobytu nad 90 dnů. Takových osob (cizinců) bylo sečteno téměř 70 tis. Celkem tedy měla Česká republika k 1.3.2001 podle předběžných výsledků sčítání lidu 10 292 933 obyvatel. Skutečný počet obyvatel Česka se tak více přiblížil reálnému stavu, i když je třeba brát v úvahu také nedopocy obyvatelstva při sčítání a další skutečnosti (nelegální pobyty).